

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 360

כ' אלול
תשפ"ה

פרשת כי תבוא

דרך חיים

”ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדש לה' אלקיך כאשר דבר” (דברים כו יט). אומר בעל הטורים: "כלומר מה שישראל משבחים ומהללים לשם הוא לו לתפארת. והיינו דאמרינן (מגילה טו): עתיד הקדוש ברוך הוא להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שאותה עטרה שמעטרים להקב"ה בתפלתם (שו"ט תהלים יט, שמו"ר כא ד) מחזירה להם, אבל מי ששח שיחת חולין בבית הכנסת מקיפין לו כל גופו בקוצים". יש להבין מה הקשר בין לשון הפסוק לדברי בעל הטורים?

אלא שהתורה רמזה שמי ששומר מקדש מעט מדיבורים, שאינו מדבר דיבורי חולין בבית הכנסת, הקב"ה מעלהו להיות עליון על כל הגוים. אבל אם ח"ו אנו פרוצים בזלזול בבתי כנסיות יד הגוים על העליונה. בספר מורא מקדש עוסק בעניין זה, בשל הצרות הגדולות שהיו בשנים ת"ח-ת"ט, שרבות נהרגו במיתות משונות. ולא ידעו רבים מישראל את הסיבה לאותן מיתות משונות כדי להמתיק את הדינים. עד שקם איש האלקים בעל התוספות יום-טוב, ר' יום-טוב ליפמן הלר ז"ע, ועשה שאלת חלום. לפליאתו הגדולה השיבוהו מן השמיים כי הכל נעשה בשל מה שמדברים בשעה שהציבור מתפלל. בשל כך בא על ראשי עם קדוש מכת 'דבר', שכן פגמו באות ו' של המילה 'דבור', ומזה נעשה 'דבר'. תיכף ומיד יסד את ה"מי שבירך" לאותם שלא מדברים בשעת התפילה והפיץ אותו בכל תפוצות ישראל.

באותה תקופה היו שני גדולי ישראל שדנו באותה שאלה – על מה באו הגזירות. האחד סבר כי אכן באו בשל דיבורי חול בבית הכנסת, בעוד השני אמר שהוא בגלל שעוברים על איסור יחוד עם נערות עוזרות בית. החליטו להביא תינוק שיפתח בחומש, כפי שמצאנו בחז"ל את כוחו של ינוקא שיכול להכריע עם מי הצדק. לקחו חומש בראשית ופתחו הינוקא בפסוק העוסק בלשונם של שמעון ולוי על מעשה שכם בן חמור בדינה. לכאורה מוכח שהכל בשל איסור יחוד. מיד הביא השני את דברי ר' יונתן בן עוזיאל על הפסוק "לא יאי למהוי מתאמר

בכנישתהון דישראל", שמוכיחה שטיקרא האיסור הוא במה שדיברו דיבורי חול בהתכנסות ישראל. ידועים דברי קדשו של מרן הרבי מגור בעל האימרי אמתי שבשואה האיומה לא הצליח הצורך לבצע את זממו במדינות יהדות ספרד: "היא שעמדה להם ליהדות ספרד להינצל מן הגזירה, בזכות ששמרו מאד מלדבר בבתי כנסיות ולא היו משיחים בשעת התפילה. רמז לזה אמרו בספרים הקדושים 'ה' ילחם לכם", מתי? בזמן ש"אתם תחרישון" בשעת התפילה מלדבר שיחת חולין". כתוב בספר קב הישר (ג ד): "ואתה ראה מה שכתב בזהר, פרשת תרומה (צף קלא, ב) וזה לשונו: מאן דאשתעי בבי כנישתא – וי ליה וכו', ואין לו חלק באלהי ישראל, דגברע מהימנותא דמלכא. עד כאן לשונו. (עין שם, כי קצרת מאד, באשר שהעבש יודע כל איש, בספרי מוסר שקדמו לי). ואנחנו עמו וצאן מרעיתו, ויכל כל אהד ואהד לנדר עצמו שלא לדבר שום דבור חל בבית הכנסת, כי בעוון קל כזה לא יהיה לו, חס ושלום, חלק באלהי ישראל, כמו שכתב הזהר... ועל ידי עוון זה בעוונותינו הרבים נחרבו כמה בתי כנסיות".

וכן אמר ר' יהונתן אייבשיץ (א ח) לאנשי קהילת פראג: "ולכן ראוי כשאר חידשנו בית הכנסת נחדש ברית עם ה', והוא לחדש ימינו כקדם, לעבדו ביראה בקדושה ובטהרה. ואמרו נא עכשיו שבית הכנסת מרום וגבוה עד למטה מסויד ומלובן, אם יבוא איש וישליך עליו טיט ועפר עד שיהיו בו כתמים, ידעתי כי יחרה אפכם בו, והאיש ההוא מבזה נאות יעקב. העבודה! הבל פה שיש בו חטא, היוצא מפיכם בבית הכנסת, מבבל פה ומנוול כל בית הכנסת בכתמים ונגעים, קיא צואה בלי מקום, וסר צל השכינה ח"ו מאתנו, כדכתיב "ולא יראה בך ערות דבר". ובעוונותינו הרבים כמה בתי כנסיות היו בפראג אשר כדמותן לא היה בכל העולם, "ובלע ה' ולא חמל נאות יעקב, ולא זכר הדום רגליו ביום אפוי". ואין קודשא בריך הוא עביד דינא בלי דינא, וכלי ספק שהיה הואילו והוציאו בבית הכנסת הבל שיש בו חטא. וכל הגדול מחמרו קודם לעונש בעוונותינו הרבים".

בספר מורא מקדש כתב: "באזנינו שמענו ובעינינו ראינו את

קוק זצ"ל, ואמרו לו – רגלה של אשתי כואבת לי".

(צדיק יסוד עולם עמ' 167)

הלכה ומנהג

במוצאי שבת הקרובה מצטרפים בני אשכנז לבני ספרד באמירת הסליחות. מנהג אשכנז להתחיל את הסליחות במוצאי שבת הסמוכה לראש השנה, אלא אם ראש השנה חל ביום ב' או ג' שאז מקדימים ואומרים סליחות כבר ממוצאי שבת שלפני כן. לכן בשנה זו, שראש השנה חל ביום שלישי, אנו מתחילים את אמירת הסליחות ממוצאי שבת זו. ביום הראשון לאמירת הסליחות נוהגים לאמן דווקא במוצאי שבת ולא בבוקר יום ראשון על מנת לקיים את לשון הפיוטים "זעקתם בעוד ליל" ו"במוצאי יום מנוחה", שלא נחשב חס ושלום כדוברי שקרים מול הקב"ה, במיוחד בימים אלו שנוהרים מאוד על כל מוצא פינו.

זמן אמירת הסליחות - עם ישראל נהג לקום באשמורת בחדוה ובחרדה לומר סליחות, כפי שפסק מרן השלחן ערוך. והסבירו המפרשים שכוונת מרן בלשון 'אשמורת' הינה לשלוש השעות האחרונות של הלילה, שהוא זמן שהקב"ה שט בעולם הזה. אולם למעשה יש שקמים סמוך לזמן עלות השחר. אך כבר כתב רבי משה פיינשטיין זצ"ל שאמירת סליחות מיד לאחר חצות ליל שוות ערך לאמירתן באשמורת האחרונה, שגם אז עת רצון גדולה. למעשה, מי שקם מאוחר או שקשה לו מכל סיבה שהיא לקום באשמורת הלילה יכול לומר סליחות גם ביום, משום שימים אלו רצויים מאוד לתפילה. וכן התיר מרן הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל לאדם שמתקשה או נאנס מלומר את הסליחות קודם לכן מכל סיבה שהיא - לומר סליחות לפני תפילת מנחה. פוסקים רבים כתבו שאין לומר סליחות קודם חצות, כיוון שבסליחות אנו אומרים י"ג מידות ועפ"י הסוד קודם חצות הלילה אסור בשום אופן לאומרן. אולם ידוע לי נאמנה שמרן הלב שמחה מגור זי"ע היה אומר במוצאי שבת סליחות קודם חצות, כשיתכן שעשה כן בזמן התחלפות המשמרות, משום שגם זו עת רצון. הוה אומר שיש לחלק את הלילה (מצאת הכוכבים עד עלות השחר) לשלושה חלקים, ובזמן המעבר בין החלקים הוא חילוף המשמרות ובו ניתן לומר סליחות. רק שהמקילים לעשות כן במוצאי שבת צריכים להיזהר מאוד שלא לומר תחנון בסיום הסליחות, משום שקדושת השבת עדיין שורה עד חצות לילה. האומרים סליחות קודם חצות שבמוצאי שבת אל להם ליפול אפיים כבשאר הימים, משום שאין נופלים אפיים קודם חצות הלילה.

חורבן של בתי כנסיות ובתי מדרשות באירופה ע"י הצר הצורר מגרמניה וחבר מרעיו ימ"ש". והביא מעשה פלא. בילדותו התפלל בבית כנסת באנטוורפן שנהגו מורא מקדש גדול, ולא דיברו כלל. כשנקלע לבית הכנסת מתפלל זר והחל לדבר היה בא אליו שמש בית הכנסת עם פתק בו היה כתוב 'בבית כנסת זה לא מדברים בשעת התפילה'. אם סירב אותו אדם להפסיק לדבר היה בא השמש שוב, היה מחזיק בידו ומוציאו מבית הכנסת. והעיד כי על אף שבשואה רבים מבתי הכנסת נחרבו בית כנסת זה נשאר בשלמות לפליטה, בלא כל נזק.

המקום היחידי שכותב מרן השלחן ערוך "גדול עונו מנשוא" הוא לגבי אדם שמדבר בשעת חזרת השי"ץ. ובספר גן המלך כתב שלשון 'גדול מנשוא' לגבי עוון נאמר על הריגת קין את הבל. ללמדנו שכשיש גזירות והריגה מבת עמי, העוון של הדיבור בבית הכנסת הוא העומד בראש. אמנם אם נוהגים בזירות וכבוד בית כנסת כך הקב"ה מכבדנו לתתנו עליון על כל הגויים אשר עשה לתהילה לשם ולתפארת.

בזרנו של ר' אריה

סיפר הרב אברהם יצחק נריה בקיץ תשכ"ז בעת היותי חתן צעיר בין האירוסין לנישואין נכנסתי לר' אריה כדי שיאלפני בינה לקראת החתונה. כדרכו בקודש קיבלני בסבר פנים יפות. דבריו נראו כמוולוג ארוך, אף שבפועל הייתה זו שיחה רצופה שאלות ותשובות. עם תחילת דבריו מסר בידי אגרת של החזון איש, מגדולי הפוסקים בזמרות האחרונים, לברך צעיר אחר חתונתו אשר העתיקה ר' אריה במו ידיו, וזו לשון האגרת:

"מצוה מן התורה 'ושימח את אשתו אשר לקח'. כיצד משמחה? טבעה של אשה שהיא תענגת על מצאת חן בעיני בעלה ואלין נשואות עיניה. לכן על הבעל להשתדל למצוא אהבה וקירוב אל אשתו בגילויי חיבה, בשיחה מלבבת ובריצי... וחובה על האיש להתייחס אל אשתו בכבוד ובדרך ארץ. עם זאת יש להיזהר, כי לפעמים ההתייחסות בכבוד ובדרך ארץ מראה על חסרון קירוב בין איש לאשתו. יש להתנהג משום כך באופן שיחס הכבוד ימוזג עם החיבה והקרבה, ששום דבר לא יחצוץ ביניהם, כמו ששום דבר לא חוצץ בין יד ימין ויד שמאל, אלא הוא עצמו.. ובדברי חיזוק לשמח ליבה שמטרת כולם להדק את הקשר, לחזק את האהבה ולשמח את הלב..."

והוסיף ר' אריה ואמר: "אדם צריך להתייחס לאשתו כאילו היא חלק ממנו ממש. כפי שהוא מרגיש את ידו או רגלו כך ירגיש אותה. ובדידי הוה עובדא, שאשתי המנוחה ז"ל לא הרגישה טוב וסבלה מכאבים ובאתי לד"ר נחום קוק, בן אחיו של הראי"ה

ברקע ישנה מחלוקת בין הפוסקים כיצד להתייחס למצקת ולכף ההגשה בעזרתה לוקחים את המאכל או התבשיל מתוך הכלי המונח על גבי האש. וזנו בזה ה"י"ו (יו"ד סי' צ"ב) ומרן המ"ב (שלכאורה סותר את דברי עצמו, שכן שבס"ק מ"ה כתב שדינה ככלי שני ובס"ק פ"ז כתב שדינה ככלי ראשון). וכדי לבאר את דעתם ולהכריע את ההלכה כתבו אבירי הפוסקים שכל הדיון בדבר המצקת שייך רק אם הסיר מונח על גבי האש (חזו"א), וגם אז תלוי במה שהמצקת שהתה זמן אשר גרם לה להספיק להתחמם (הגרי"ש זצ"ל - שבות יצחק). עוד העירו שגם אם שני הטעמים הללו מתקיימים במקרה שבו בכלי השני מונח מאכל אפוי אין איסור לערות על גבי, משום שיש מחלוקת האם יש בישול אחר אפייה (ראבי"ה ויראים) ועל כן נקל בדיון זה. ולכן למעשה הכרענו שהכל תלוי בהתקיימות שני התנאים: שהסיר על גבי האש והמצקת שהתה די זמן בתוכו עד שהתחממה.

שאלה: האם מותר לתת קפה וחלב מפוסטר לתוך כוס המלאה מים ורתחים מהמיחם?

תשובה: יש דין של 'יקלי בישולי' שהם דברים אשר מתבשלים גם בכלי שני. מרן השו"ע לא חושש כלל לדין זה מלבד בדברים שהוזכרו בגמרא (דגים מלוחים או ישנים - גמ' שבת), וכן נוקטים בני ספרד למעשה. אמנם מרן הרמ"א חשש ליקלי בישולי גם בדברים נוספים, וכן פסקו גדולי אשכנז.

אמנם חלב שעבר תהליך פסטור, שהוא למעשה תהליך של בישול, מותר גם לאשכנזים ליתנו בכלי שני, משום שאין בו חשש של בישול על אף שהתקרר כבר (מנח"י ח"ה סי' קכ"ז, שש"כ פ"א מהגרש"ז). אמנם חלב משק שלא עבר תהליך בישול נתון בספק האם להגדירו כ'יקלי בישולי' (צל"ח דרשות דרוש ל"ו) או לא (שו"ע הרב שיי"ח סי' ב).

ולגבי דין הקפה פסקו הגרש"ז (מאור השבת ח"ג) והגרי"ש זצ"ל שכיוון שהפולים עוברים תהליך של בישול שלאחריו קולים את הפולים - הוא נחשב כמבושל ואין מניעה ליתנו בכלי שני. אמנם יש שהחמירו, משום שהקליה נחשבת כאפייה, ויש בקרב האשכנזים דעה הסוברת שיש בישול אחר אפייה שאחר בישול, ועל כן כיוון שקלו את הפולים שב הדין של "יש בישול אחר אפייה". אבל לעניות דעתי אין להחמיר בזה, שכן הפמ"ג שלל דעה זאת וסבר שאין בישול כאשר המאכל כבר התבשל ונאפה לאחר מכן (על אף שבביה"ל נשאר בזה בצ"ע).

שאלה: כיצד ניתן להתיר את השימוש בדוד שמש לחולה שאין בו סכנה, הלא המים הקרים מתערבים בצינורות עם המים החמים?

לכן למעשה, נכון להנהיג שאמירת הסליחות תהיה קודם עלות השחר. באם הדבר קשה לציבור יאמרו אחר חצות. אמנם אם גם זה דבר בלתי אפשרי יאמרו אחר עלות השחר קודם תפילת שחרית. אך אם אין ברירה ניתן לומר את הסליחות כשעתיים קודם חצות הלילה ללא נפילת אפיים, ובמוצאי שבתות ללא תחנון. אך קודם חצות בשעה שאינה חילוף המשמרות אין לומר סליחות. וחלילה אין להיכנס בשל עניינים אלו לריב ומחלוקת.

דיני אמירת הסליחות - נחלקו הפוסקים בדין אמירת תחנון ונפילת אפיים בסליחות בשעה שיש חתן בבית הכנסת או שעתידיה להתקיים בו ברית. למעשה בעניין הברית לרוב הפוסקים אם אומרים את הסליחות קודם הבוקר יש לומר כרגיל, משום שזמנה של הברית דווקא ביום. בעניין חתן לחלק מן הפוסקים נוכחותו פוסרת מלומר תחנון וליפול אפיים, אך לדעת חלק מן הפוסקים אין דין התחנון בסליחות כדין תחנון בתפילה משום שזהו חלק מנוסח הסליחות ולכן יש לומר גם אם יש חתן בבית הכנסת, וכן אני הקטן מורה למעשה. בעניין אמירת הפיוט "מכניסי רחמים" ישנה מחלוקת ישנה בין המהר"ל מפראג לחת"ם סופר, האם יש בכך משום הכנסת אמצעי בינו ובין הקב"ה, משום שפונים בתפילה למלאכים או שמא אין בכך כל חשש. למעשה כל אחד יעשה כמנהגו ויש לו על מה לסמוך, כאשר בין החוששים היו שהגיהו "מכניסי רחמים יכניסו רחמינו... ישמיענו תפילתנו" ובכך אין מתפללים אליהם כלל.

שו"ת עם הרב חיים איזלס

שאלה: האם מותר לי ליצוק מרק חם מהסיר על גבי שאריות המרק שנשארו בקערה והצטננו?

תשובה: הדבר תלוי בשאלה האם השארנו את המצקת זמן רב בתוך הסיר או לא, וכן בשאלה האם הסיר מונח על גבי הפלטה. כאשר שני התנאים התמלאו, כך שהמצקת נשארה זמן רב בסיר שמונח על גבי הפלטה, המצקת נחשבת ככלי ראשון. ואם כן יהיה אסור לערות את המרק שבמצקת על גבי שאריות המרק שהצטננו, משום שיש בזה בישול אחר בישול, ולדעת חלק מאבירי הפוסקים יש בזה איסור תורה (הגר"ז, פמ"ג והמג"א). אולם אם הסיר לא נמצא על גבי הפלטה או שהמצקת שהתה בסיר לזמן מועט בלבד כך שלא הספיקה להתחמם - מותר יהיה לערות ממנה מרק על גבי שאריות המרק שבקערה, משום שאז דינה ככלי שני שמותר לערות ממנו לכתחילה משום ש"כלי שני אינו מבשל".

תשובה: ראשית יש מחלוקת האם עירוי מבשל (לדעת הרשב"ם אינו מבשל ולדעת ר"ת מבשל- תוס' שבת מב:).

אמנם אנו מכריעים למעשה שעירוי מבשל, אבל כל בישולו הוא כדי קליפה. אך פוסק הבית מאיר (הובאו דבריו בביה"ל) שעירוי מים לא נאסר משום שהמים מתערבים ועל כן מיד בטלים המים הקרים ולא שייך לומר בזה בישול כדי קליפה. ועוד שכאן המים זוחלים בתוך הצינורות, ולדעת האו"ה שבזוחלים אין דין עירוי, אך הרשב"א חלק על דעתו. ועניין נוסף הוא שהדוד נחשב ככלי שני לגבי הקולט, ולכן אין כאן מקום חשש לבוא ולהחמיר.

שאלה: האם מותר לתת ציר זנים קפוא על גבי סיר חם בשבת?

תשובה: זו מחלוקת גדולה בין הפוסקים, המג"א והפנים מאירות (ח"א סי' פ"ד) מקילים, משום שהם מחשיבים את השומן-הציר כדבר יבש, וממילא דבר יבש שהתבשל כל צרכו מותר להניח אותו על גבי סיר רותח (אך לא על גבי פלטה). אמנם הלבוש והחמד משה דנים את השמן הקרוש על שם סופו שעתיד לשוב להיות נוזלי, ועל כן אוסרים כבר מעתה להניחו אף לרנע אחד שמא ישכח והשמן יתחמם (משום גזירת הפשר- שו"ע שיי"ח סי"ד). ולהלכה פסקו מרנן המ"ב (שם ס"ק ק') והחזו"א להקל ולהתיר לחממו.

